

9. Панарин И.Н. Информационно-психологическое обеспечение национальной безопасности России / И.Н. Панарин – М. : Основа, 1998.
10. Пістун І.П. Прапездатність та здоров'я людини : Навч. посібник / І.П. Пістун (ред.). – Л. : Афіша, 2003. – 280с.
11. Приходько І.І. Гносеологія проблеми психологічної безпеки особистості в сучасних наукових дослідженнях / І.І. Приходько // Соціально-психологічне забезпечення правоохоронної діяльності: теоретичні та прикладні аспекти: матеріали науково-практичної конференції (24.04.2009 р.) – Х.: ХНУВС, 2009. – С. 183-188.
12. Психологія праці та професійної підготовки особистості: навч. посібник / Г.О. Балл [та ін.] ; ред. П.С. Перепелиця, В.В. Рибалко. – Хмельницький : Універ, 2001. – 330 с.
13. Решетина С.Ю. Информационно-психологическая безопасность личности (контуры проблемы) / С.Ю. Решетина, Г.Л. Смолян// Проблемы информационно-психологической безопасности. Сборник статей и материалов конференции. – М. : Изд-во Ин-та психологии РАН, 1996. – С. 18-26
14. Роцин С.К. Психологическая безопасность: новый подход к безопасности человека, общества и государства / С.К. Роцин, В.А. Соснин // Российский монитор. – 1995. – № 6.
15. Смолян Г.Л. Информационно-психологическая безопасность (определение и анализ предметной области) / Г.Л. Смолян, Г.М. Зарковский, В.М. Розин, А.Е. Войскунский. – М. : ИСА РАН, 1997. – 52 с.
16. Толковый словарь русского языка : Современ. версия. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2002. – 575 с.

УДК 159.923.2:347.96(043.3)

ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ У КОНТЕКСТІ КОГНІТИВНОГО СТИЛЮ ПОЛЕЗАЛЕЖНІСТЬ/ПОЛЕНЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Каламаж Р.В.

У статті аналізуються результати емпіричного дослідження особистісних характеристик студентів-юристів (за тестом 16-PF Кеттелла) у розрізі когнітивного стилю полезалежність/поленезалежність. Встановлено відмінності на рівні статистичної значущості між показниками особистісних факторів, що характеризують емоційно-вольові особливості особистості. Даються рекомендації щодо практичного застосування отриманих результатів у професійній підготовці студентів-юристів.

Ключові слова: пізнавальний стиль, залежність/незалежність поля, професійне вчення.

В статье анализируются результаты эмпирического исследования личностных характеристик студентов-юристов (тест 16-PF Кеттелла) в разрезе когнитивного стиля полезависимость/полнезависимость. Установлены отличия на уровне статистической значимости между показателями личностных факторов, что характеризуют эмоционально-волевые особенности личности. Даются рекомендации по практическому использованию полученных результатов в профессиональной подготовке студентов-юристов.

Ключевые слова: *познавательный стиль, зависимость/независимость поля, профессиональное обучение.*

The results of the empirical study of personal characteristics of the students of law (Kettell's 16-PF test) in terms of cognitive field dependence/independence style have been analyzed in the article. The differences on the level of statistical importance among the personal factors indicators which characterize emotional and willed personality features have been determined. The recommendations on practical application of the obtained results in the students of law trainings have been given.

Key words: *cognitive style, field dependence/independence, professional training.*

Вимоги юридичної діяльності до регуляторних особливостей її суб'єктів є досить високими, й, відповідно, "регуляторний профіль" цієї професії відрізняється від інших соціономних професій. Тому, щоб запобігти проблемі невідповідності між "регуляторними вимогами" юридичної професії й індивідуальними стилями саморегуляції майбутніх юристів, потрібно створювати при професійному навчанні умови для формування професійної Я-концепції та відповідного регуляторного стилю як необхідної складової індивідуального стилю діяльності фахівця-юриста.

Відповідно сформованість комплексів стильових особливостей, ступінь розвитку й наявність компенсаторних співвідношень у ланках регуляції багато в чому визначають успішність навчальної діяльності студентів. Причому, говорячи про успішність, потрібно зазначити, що ми розглядаємо це поняття як близьке до поняття "ефективність", але не тотожне йому. На відміну від останнього, успішність включає в себе не тільки об'єктивні показники результативності навчальної діяльності студентів-юристів (навчальна успішність), але й суб'єктивне переживання її результативності (задоволеність своєю працею, відчуття включеності у навчальний процес, майбутню професійну діяльність тощо).

Експериментально-психологічне дослідження професійної Я-концепції майбутніх юристів із позицій когнітивно-стильових відмінностей є досить актуальним у теоретичному та практичному сенсі у зв'язку із завданнями оптимізації підготовки фахівців-юристів.

Насамперед звернемо увагу на важливі методичні положення, висловлені М. Холодною стосовно місця когнітивних стильових феноменів у структурі особистості:

- когнітивні стилі розглядаються як прояв особистісної організації в цілому, а не тільки пізнавальної сфери, оскільки індивідуальні способи переробки інформації тісно пов'язані з потребами, мотивами, афектами;

- когнітивні стилі трактуються як посередники між суб'єктом і дійсністю, оскільки прямо впливають на особливості перебігу адаптаційних поведінкових процесів [6, с. 14 – 15]. Автор звертає увагу на те, що практично кожен стильовий параметр на емпіричному рівні виявляється пов'язаним з тими чи іншими особистісними особливостями.

У такому ключі досліджувала когнітивні стилі як чинники професійного становлення майбутніх психологів Л.Л. Жердецька, розглядаючи когнітивний стиль як системну характеристику, "яка наскрізно пронизує всю особистісну організацію індивіда" і є "своєрідним результатом взаємодії пізнавальної і особистісної складової суб'єкта, яка безпосередньо впливає на формування способів постановки та розв'язання задач, на прийняття рішення та цілепокладання" [3, с. 7].

Водночас у доступній нам літературі при достатній представленості досліджень когнітивних стилів відсутні експериментальні роботи, в яких розглядалась би проблема формування професійної Я-концепції юристів у взаємозв'язку з когнітивно-стильовими характеристиками під впливом чинника вузівської професіоналізації.

Одразу потрібно зазначити, що когнітивні стилі не можна розглядати в якості критерію професійної придатності чи непридатності особи. Адже сама методика визначення когнітивних стилів побудована не на нормативному критерії, а на медіанному, тобто досліджуваний може продемонструвати притаманні йому способи сприйняття та аналізу експериментальної ситуації (немає, наприклад, обмежень в часі). Однак успішність передбачає не тільки об'єктивні критерії результативності навчально-професійної діяльності, а й її суб'єктивне переживання, психологічний комфорт/дискомфорт. Тому врахування когнітивно-стильових особливостей особистості при здійсненні професійної підготовки може слугувати завданням оптимізації останньої, зокрема у контексті формування професійної самосвідомості. Когнітивні стилі обумовлюють індивідуально-психологічні особливості у відображенні індивідом не тільки зовнішньої інформації, що надходить із предметного та міжособистісного світу, а й із внутрішнього, пов'язаного із самовідчуттям та Я-концепцією.

У психологічній літературі висловлюються думки про можливість виділення метапараметрів, які, з одного боку, є вимірами стилю люди-

ни, а з іншого – описують формоутворюючі компоненти Я-концепції. Такі метапараметри описані в концепції стилю людини О.В. Лібіна. Це, зокрема [2, с. 120]:

- інтенсивність-помірність, що характеризує енергетичний потенціал особистості, проявляючись у вигляді передумови активності, спрямованої на адаптацію, освоєння та перетворення навколишньої дійсності;

- стійкість-мінливість, що характеризує багатство репертуару поведінкових стратегій особистості у зв'язку з типом режиму життєдіяльності;

- широта-вузькість діапазону взаємодії, що проявляється в ступені артикульованості поведінки як наслідку диференційованості особистісної структури;

- включеність-дистантність особистості, що виступає як прояв міри автономності функціонування. "Включена до середовища" особистість опирається на зовнішнє джерело спонукання, "дистантна особистість" характеризується самодостатністю, нейтральним ставленням до зовнішніх референтних стимулів.

Обрання нами для емпіричного дослідження когнітивного стилю полезалежність-полenezалежність обґрунтовується тим, що цей стиль розглядається в контексті теорії психологічної диференціації, згідно з якою важливими аспектами становлення самосвідомості є ступінь артикульованості світо- й самосприйняття (Г. Віткін), зокрема, диференціація від соціуму (І.І. Чеснокова, В.В. Столін), диференціація суб'єкта і об'єкта в процесах самопізнання (А.О. Деркач, Є.В. Селезньова). Аналіз індивідуальних відмінностей у характеристиці Я-концепції у контексті диференціації від навколишніх чітко простежує зв'язок із когнітивним стилем полезалежність-полenezалежність, оскільки саме він відповідає за розмежування між простором "Я" та зовнішнім світом й за вибір інперсональної чи інтерперсональної орієнтації при прийнятті рішень. Відомі дослідження, згідно з якими варіативність самооцінки та оцінки інших людей виявилася позитивно пов'язаною з полюсом полenezалежності та високою понятійною диференційованістю, причому з полenezалежністю виявилася більш тісно пов'язаною варіативність при оцінці інших людей, а з високою понятійною диференційованістю – варіативність самооцінки. Ступінь диференційованості різних характеристик особистості може виражатися в ступені суб'єктивного зв'язку між ними при сприйнятті себе та інших людей. Якщо людина вважає, що жадібні люди злі, чи, навпаки, що всі злі люди жадібні, то це означає, що вона фактично не розрізняє ці особистісні характеристики [7]. У контексті нашого дослідження означену проблему ми бачимо, наприклад, у небезпеці прояву суддею, слідчим, прокурором та ін. упе-

редженості щодо тієї чи іншої сторони, керування стереотипними судженнями (скажімо, про представників тих чи інших соціальних груп, до яких належить хтось із сторін).

Знання про себе, свої професійні якості, здібності, еталонний образ професіонала можуть бути як продуктом роботи власної самосвідомості, так і можуть бути інтроєктованими. Залежно від цього вони різною мірою інтегруються до власного Я. Врахування відмінностей між полезалежними та полenezалежними в означеному плані є важливим для прогнозування мотивуючої та регулюючої функції Я-концепції. Крім того, полезалежність-полenezалежність, виражаючи, по суті, соціально-психологічну дихотомію, виявляє свою детермінуючу роль у спілкуванні, зокрема в контексті ситуаційного чинника. Останнє є актуальним з огляду на комунікативну складову юридичної діяльності.

Психодіагностичне обстеження студентів-юристів 1-го, 3-го та 5-го курсів (вибірку склали студенти правничого факультету Національного університету "Острозька академія") мало на меті з'ясувати чи існують відмінності в прояві особистісних властивостей та особливостей в контексті когнітивно-стильових відмінностей за параметром полезалежності/полenezалежності.

Дослідження когнітивного стилю полезалежність-полenezалежність здійснювалось за допомогою тесту "Включені фігури" (за Готтшальдом), особистісні характеристики студентів визначались за тестом 16-PF Р. Кеттелла (форма А). Статистична обробка результатів відбувалася за допомогою визначення значимості відмінностей середніх показників (за t-критерієм Стьюдента), методу інтеркореляційного аналізу (за критерієм Пірсона).

Порівняння усереднених показників, отриманих за тестом 16-PF Р. Кеттелла, з застосуванням t-критерію Стьюдента показало, що істотних відмінностей між полезалежними та полenezалежними студентами в рівнях вираження факторів, що характеризують комунікативні та інтелектуальні особливості, в межах досліджуваних курсів навчання немає.

Натомість статистично значущі відмінності спостерігаються між усередненими показниками особистісних факторів, що характеризують емоційно-вольові особливості особистості. Зокрема звертає увагу спільнотенденційне розходження у середніх показниках фактора Q3, який називається "низький-високий самоконтроль", а саме: загальною тенденцією є зростання цих показників у полenezалежних студентів. Показники позитивного полюса цього фактора (5 балів і вище) інтерпретують як розвиток самоконтролю, точності, вольових та лідерських рис характеру, контрольованість своїх емоцій та поведінки, цілеспрямованість. Високі показники цього фактора свідчать про високу інтег-

рацію "образу Я", здатність мобілізувати себе на досягнення мети всупереч внутрішньому супротиву чи зовнішнім перешкодам, опанувати себе в критичних ситуаціях.

Згідно з тестом 16-PF Р. Кеттелла означений фактор відображає поведінкові особливості, властивості і якості, значущі для діяльності й пов'язані з успішністю її здійснення. Тому для ефективного здійснення майбутньої професійної юридичної діяльності важливими є не тільки високі показники фактора Q3, а навіть формування полюса самоконтролю даного фактора, тобто показників не нижчих за 8 стенив. Особистісні аспекти побудови ефективної діяльності не можуть базуватися на таких властивостях, як "імпульсивність", супроводжуватися низькою самоповагою, проявами жалю до самого себе тощо.

Аналіз коефіцієнтів інтеркореляції, які утворює фактор Q3 "низький-високий самоконтроль", засвідчив його негативну інтегрованість на статистично значущому рівні з фактором O "впевненість у собі-тривожність" в усіх підгрупах полезалежних студентів. Натомість у підгрупах полenezалежних статистично значущих кореляційних зв'язків між означеними факторами не виявлено.

Найбільше зафіксовано статистично значущих розбіжностей між полenezалежними та полenezалежними студентами в усередненому особистісному профілі 5 курсу. Це зокрема вище згадуваний фактор Q3 – "низький-високий самоконтроль", а також фактор I – "емоційна суворість-чутливість" та фактор O – "спокій-тривожність".

Констатуємо, що середній показник фактора I – "суворість-чутливість" для полenezалежних студентів має досить високе вираження, близьке до полюсного значення (7,5 б.), у той час як показник для полenezалежних знаходиться на рівні середніх значень (4,75 б.). Це дає підстави інтерпретувати полenezалежних студентів за цим фактором як чутливих, недостатньо самостійних, надмірно обережних, здатних до емпатії, співпереживання, більш терпимих до себе та навколишніх, іноді нав'язливих, чутливих до уваги від оточуючих, схильних діяти згідно з інтуїцією. Натомість полenezалежні за цим фактором схильні демонструвати більшу самостійність, незалежність, стриманість у стосунках, покладатися на себе, діяти більш практично і логічно, вони швидше орієнтовані на справу, ніж на людей.

Фактор I достатньо чітко розводить за полюсами людей, орієнтованих на результативну діяльність (суворість), та людей, які більше переймаються станами, що переживаються в діяльності, ніж на її результат (чутливість). Професійна юридична діяльність вимагає відповідальності, практичності, мужності, тому більш прийнятним для її ефективного здійснення є середні значення фактора I, а також більш близькі до полю-

су суворості. Вважаємо доречним навести результати дисертаційного дослідження Н.В. Оніщенко, щодо вираженості особистісних факторів за тестом 16-PF Р. Кеттелла в слідчих з низькою, середньою та високою ефективністю професійної діяльності. Зокрема, значення фактора І в групі ефективних слідчих перебуває на рівні, нижчому від середнього (4,8 стена), а в групі низькоєфективних наближається до 7 стенів [3].

Показники впевненості/тривожності полезалежних студентів 5-го курсу (фактор О) є вищими середнього рівня (7,3), що свідчить про тривожність, занепокоєність, почуття провини, чутливість до схвалення оточуючих, невпевненість в собі. Натомість у полenezалежних студентів цей показник знаходиться на рівні середнього значення (5,6). Фактор О в тесті 16-PF Р. Кеттелла орієнтований на оцінку станів, що переживаються особистістю в різних системах соціальної взаємодії. У професійній юридичній діяльності важливо приймати рішення, ґрунтуючись на об'єктивних обставинах, а не виходячи з інтересів окремих груп чи окремих осіб. Тому наближеність до полюса спокою відображає певну частину особистісних властивостей, які дозволяють оптимально і ефективно організувати діяльність, проявляти об'єктивність в системі особистісних взаємодій і при цьому підтримувати оптимальний для діяльності базовий психологічний стан.

Виявлено відмінності в характері інтеркореляційного зв'язку між факторами О "впевненість в собі-тривожність" та Е "конформність-домінантність" між полenezалежними та полenezалежними студентами. Обернені зв'язки між означеними факторами в усереднених профілях полenezалежних студентів-юристів 3-го та 5-го курсів свідчать, що полenezалежні, які відчувають себе більш доміантними, владними, самовпевненими, є менш тривожними, більш спокійними. Це є свідченням існування суб'єктивної дистанції між ними і групою, їх схильності проявляти нонконформізм, незалежність. Іншими словами, "загрозою" для самооцінки полenezалежних є їх злиття з групою. Таким чином, при здійсненні формуючих впливів на професійну самосвідомість полenezалежних слід враховувати їх прагнення зберегти дистанцію між собою та групою, відповідно, підвищену чутливість до критики. Полenezалежні в сфері спілкування більш дипломатичні, дружелюбні, орієнтовані на конформність, легше пристосовуються, погоджуються з оточуючими, проявляють прагнення до групової підтримки та соціального схвалення.

Згідно з даними Н.В. Оніщенко, показники тривожності у високоєфективних слідчих перебувають на рівні, нижчому за 4 стени, а у малоєфективних – вище за 5 стенів.

Вищезгаданим автором при дослідженні індивідуально-психологічних чинників ефективності слідчих було зафіксовано наявність

лише слабкого зв'язку між показниками стажу роботи та рівнем ефективності його професійної діяльності. Натомість вивчення індивідуальних розходжень у виразності якостей особистості слідчого за тестом 16-РР Р. Кеттелла залежно від рівня ефективності дало можливість дослідниці виділити відповідні психотипи слідчих. Їх опис доцільно навести як прогностичну модель успішності працівників слідчих правоохоронних органів з метою прогнозування можливості досліджуваних нами студентів-юристів досягти професійної ефективності в означеній галузі юридичної діяльності [3]:

- слідчі з низьким рівнем ефективності професійної діяльності відрізняються стриманістю як міжособистісних, так і соціальних контактів, в поведінці головують імпульсивність та експресивність. Основними рисами характеру слідчих цієї групи є сором'язливість, схильність до індивідуальної діяльності, емоційна нестійкість, низький рівень вольової регуляції та залежність від настрою;

- слідчі з середнім рівнем ефективності професійної діяльності характеризуються вільним ставленням до існуючих моральних норм і правил, почуття відповідальності не виразне. У цих слідчих також відзначено залежність від думки та вимог групи, стриманість в міжособистісних контактах. Можливі труднощі в спілкуванні;

- слідчим з високим рівнем ефективності професійної діяльності характерна відкритість, проникливість, емоційна пластичність, вміння контролювати свою поведінку та психічний стан, впевненість в собі. Їм властиві стриманість і розсудливість в установленні соціальних контактів та прийняття моральних норм і правил.

Додатково нами було застосовано опитувальник самоствавлення В.В. Століна й здійснено кореляційний аналіз (за критерієм Пірсона) між отриманими показниками його шкал та індексом когнітивного стилю у підгрупах полезалежних й полenezалежних студентів. Отримані результати засвідчили, що у групі полезалежних досліджуваних інтеграційні зв'язки утворюються між шкалами факторів, які мають емоційну природу: між самоприйняттям і самозвинуваченням (коєфіцієнт кореляції = -0,45*); самоприв'язаністю і самозвинуваченням (= - 0,51*); внутрішньою конфліктністю і самозвинуваченням (= 0,68**). Натомість у полenezалежних досліджуваних індекс стилю обернено корелює з самозвинуваченням (= -0,75*), а також інтегрованими є когнітивно-оцінні й емоційні компоненти самоствавлення: самоуправління і самоприв'язаність (=0,62*); самовпевненість і самоприв'язаність (= 0,58*).

У цілому полезалежні демонструють більшу схильність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії й, обравши ту сферу професійної діяльності, яка вимагає частих міжособистісних контактів, мають такі пере-

ваги, як відкритість до спілкування, тенденція до дружелюбності, уважності до інших, схильність прислуховуватися до думки оточуючих. Разом із тим, певним негативом є притаманна їм конформна орієнтація, прагнення будувати перш за все безконфліктні стосунки, схильність емоційно реагувати в конфліктних, напружених ситуаціях.

Виявлені особливості було враховано при побудові тренінгових програм: полenezалежні студенти більш охоче беруть участь у тих видах вправ, що вимагають висловлення власної думки, аргументації, відстоювання позиції, знаходження рішення, самопрезентації тощо. Полenezалежні, навпаки, більш комфортно себе почувають у вправах з елементами комунікативної взаємодії, отримання зворотного зв'язку, встановлення психологічного контакту, тілесноорієнтованих технік, в рольових іграх. Однак в емоційно насичених ситуаціях полenezалежні схильні до імпульсивного реагування. Збалансований підбір релевантних індивідуально-психологічним особливостям полenezалежних та полenezалежних студентів форм та методів роботи сприяв розширенню їх професійної свідомості щодо можливих стилів Я-концепції, кращому саморозумінню, зокрема стосовно суб'єктної чи об'єктної орієнтації в майбутній юридичній діяльності. Врахування диференціації студентів за когнітивним стилем полenezалежність/полenezалежність здійснювалося в ряді ділових ігор, спрямованих на формування індивідуального стилю професійного спілкування в контексті професійних задач, які виконують представники різних юридичних професій.

Параметр полenezалежність/полenezалежність рекомендовано враховувати при первинному діагностуванні першокурсників правничого факультету, зокрема при здійсненні аналізу усередненого групового профілю за емоційно-вольовими якостями, а також побудові корелограм індивідуально-психологічних характеристик.

Таким чином, когнітивно-стильові характеристики особистості, зокрема параметр полenezалежність/полenezалежність, доцільно враховувати на етапах профорієнтації, навчально-професійної діяльності та вибору професійної спеціалізації з метою сприяння успішному самовизначенню майбутніх юристів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акмеологические основы профессионального самосознания личности / [Деркач А.А., Москаленко О.В., Пятин В.А., Селезнева Е.В.] - Астрахань : Изд-во Астраханский гос. пед. ун-т, 2000. – 329 с.
2. Дорфман Л.Я. Стиль человека: психологический анализ / Л.Я. Дорфман, В.Н. Дружинина, К. Коростелянин ; [под ред. А. Либина]. - М. : Смысл, 1998. – 309 с.

3. Жердецька Л.Л. Когнітивні стилі як чинник професійного становлення майбутніх психологів : дис. ... канд. психол. наук. 19.00.07 / Жердецька Любов Леонідівна. – Івано-Франківськ, 2006. – 193 арк.

4. Когнитивная психология : учебник для вузов / под ред. В.Н. Дружинина, Д.В. Ушакова. – М. : ПЕР СЭ, 2002. – 480 с.

5. Онищенко Н.В. Організаційно-правові та індивідуально-психологічні умови ефективності професійної діяльності працівників слідчих підрозділів МВС України : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / Онищенко Наталія Вікторівна. – Х., 2006. – 170 арк.

6. Холодная М.А. Когнитивные стили как проявления своеобразия индивидуального интеллекта : учеб. пособие / М.А. Холодная. – К., 1990. – 75 с.

7. Шкуратова И.П. Когнитивный стиль и общение / И.П. Шкуратова. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского пед. ун-та, 1994. – 156 с.

УДК 159.98.316.6

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ЖІНОЧИХ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ

Клименко Н.

В статті проаналізовано та узагальнено існуючі на сьогоднішній день в науковій психологічній літературі типології жіночих життєвих сценаріїв. Критерієм класифікації типологій є чинники соціокультурного розвитку жінки: міфи, релігія, казки та особливості її соціалізації.

Ключові слова: життєвий шлях особистості, життєвий сценарій, жіночі життєві ролі.

Existing nowadays typologies of female life scenario in scientific psychologig literature are clarified and summarized in the present article. The criteria of typologies' classification are factors of sociocultural development of a woman: myths, religion, fairy tales and peculiarities of her socialization.

Key words: course of life of a personality, life scenario, women life roles.

В статье проанализированы и обобщены существующие на сегодняшний день в научной литературе типологии женских жизненных сценариев. Критерием классификации типологий являются факторы социокультурного развития женщины: мифы, религия, сказки и особенности ее социализации.

Ключевые слова: жизненный путь личности, жизненный сценарий, женские жизненные роли.

В статье выяснены и обобщены существующие на сегодняшний день в научной литературе типологии женских жизненных сценариев.